

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.60>**П. А. Воробей**

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-2470-1920

С. О. Ковальчук

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу
та криміналістики
Івано-Франківського навчально-наукового
юридичного інституту Національного
університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-6285-099X

С. С. Мірошніченко

професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-4215-1603

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО

Актуальність теми статті зумовлена тим, що, незважаючи на вагомість теоретичних досліджень проблематики процесуального статусу слідчого, привертає увагу потреба в подальшому дослідженні окремих її питань, зокрема структури процесуального статусу слідчого, що зумовлено неоднозначністю її доктринального розуміння. Актуальність зазначеної проблематики зумовила постановку як мети статті структурування на основі норм кримінального процесуального закону, інших нормативно-правових актів і доктринальних підходів процесуального статусу слідчого. Указано на відмежування процесуального та адміністративно-правового статусу слідчого. Розкрито доктринальні підходи до визначення структури процесуального статусу слідчого та звернено увагу на притаманні їм недоліки. Розкрито зміст кримінальної процесуальної функції слідчого як напряму його діяльності, що відображає її функціональне спрямування на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень шляхом всебічного, повного та неупередженого дослідження обставини кримінального провадження. Установлено, що процесуальна компетенція слідчого складається з двох елементів – предмета його відання та процесуальних повноважень. Розкрито поняття предмета відання слідчого та його процесуальних повноважень, наведено перелік процесуальних повноважень і вказано на невичерпність його нормативного закріплення в частині 2 статті 40 КПК України. Розглянуто процесуальні гарантії діяльності слідчого як систему засобів забезпечення реалізації покладеної на нього кримінальної процесуальної функції та виконання наданих йому процесуальних повноважень. Схарактеризовано відповідальність слідчого як його обов'язок зазнати обмежень прав і можливостей внаслідок учинення певного правопорушення. За результатами проведеного дослідження, обґрунтовано

доцільність виокремлення у структурі процесуального статусу слідчого таких елементів: 1) кримінальної процесуальної функції, виконуваної ним; 2) процесуальної компетенції слідчого; 3) гарантій його процесуальної діяльності; 4) відповідальності слідчого.

Ключові слова: слідчий, правовий статус, процесуальний статус, процесуальна функція, компетенція, предмет відання, повноваження, процесуальні повноваження, гарантії, відповідальність, учасники кримінального провадження.

Постановка проблеми. Визначаючи коло учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, законодавець відносить до них і слідчого та наводить його поняття як службової особи органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноваженої в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (пункти 17, 19 частини 1 статті 3 КПК України) [1]. Окреслюючи функціональне спрямування процесуальної діяльності слідчого, задля реалізації покладеної на нього кримінальної процесуальної функції законодавець у нормах кримінального процесуального закону закладає основи процесуального статусу слідчого, які знаходять свій подальший розвиток у положеннях підзаконних і відомчих нормативно-правових актів. Процесуальний статус слідчого закладає підвалини його подальшої процесуальної діяльності з досудового розслідування кримінальних проваджень, унаслідок чого істотного значення набуває правильне розуміння його поняття та структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесуальний статус слідчого був предметом наукових досліджень О. Бауліна, І. Гловюк, М. Городецької, В. Гринюка, І. Зіньковського, О. Кіпера, Н. Карпова, О. Лисецького, Л. Лобойка, О. Марочкіна, В. Сидорчука, М. Стоянова, М. Цуцкірідзе та інших вітчизняних учених. Наукові розвідки, проведені вказаними науковцями, мають фундаментальне значення для розкриття теоретико-правових і практичних основ проблематики як процесуального статусу слідчого, так і здійснюваної ним процесуальної діяльності з

досудового розслідування кримінальних правопорушень. Відзначаючи вагомість теоретичних досліджень із зазначеної проблематики, потрібно звернути увагу на потребу в подальшому дослідженні окремих її питань, зокрема структури процесуального статусу слідчого, що зумовлено неоднозначністю її доктринального розуміння.

Метою статті є структурування на основі норм кримінального процесуального закону, інших нормативно-правових актів і доктринальних підходів процесуального статусу слідчого.

Виклад основного матеріалу. Процесуальний статус слідчого за рахунок виокремлення елементів, які становлять його структуру, відображає місце слідчого серед інших учасників кримінального провадження, зокрема й тих, які беруть участь у ньому з боку обвинувачення. Це відрізняє його від адміністративно-правового статусу, який відображає організаційні питання діяльності слідчих (добір на посаду, проходження служби, соціальний захист тощо).

До визначення структури процесуального статусу слідчого неодноразово зверталися вчені, які заклали основу розуміння цієї правової категорії. Водночас усталений підхід до виокремлення елементів, які становлять структуру процесуального статусу слідчого, в доктрині кримінального процесу на сьогодні не сформований.

Так, звертаючись до розкриття цього питання, О. Лисецький відзначає, що процесуальний статус слідчого «змістовно містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності та обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність» [2, с. 25]. Схожим чином структуру процесуального статусу слідчого визначає В. Сидорчук, на думку якого, він «складається з наступних

елементів: кримінально-процесуальна функція, яка реалізується слідчим; компетенція, якою наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функції) і завдань кримінального провадження; зв'язок слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу, який залежить від покладених на нього повноважень і щодо слідчого характеризується двома складовими: процесуальною самостійністю і процесуальною незалежністю; відповідальність слідчого, яка передбачена законом» [3, с. 183]. Зазначені підходи є наближеними за своїм змістом, водночас їм притаманні певні характеристики щодо розуміння компетенції слідчого, процесуальних гарантій його діяльності та відповідальності. Це зумовлює необхідність звернення до детального розкриття змісту елементів структури процесуального статусу слідчого.

Невід'ємним елементом процесуального статусу слідчого є виконувана ним кримінальна процесуальна функція. Звертаючись до поняття кримінальної процесуальної функції, І. Гловюк визначає її як «обумовлений завданнями кримінального провадження певний самостійний напрям діяльності суб'єкта (суб'єктів) кримінального провадження, що має самостійні завдання, визначає права та обов'язки суб'єкта (суб'єктів) і реалізується за допомогою кримінальних процесуальних засобів у формі, регламентованій кримінальним процесуальним законом» [4, с. 49]. Таким чином, кримінальна процесуальна функція відображає функціональне спрямування процесуальної діяльності слідчого та її цілеспрямований характер на виконання завдань кримінального провадження, передбачених статтею 2 КПК України.

Хоча законодавець у пункті 19 частини 1 статті 3 КПК України відносить слідчого до учасників із боку обвинувачення та закріплює в пункті 15 частини 1 статті 7 і статті 22 КПК України змагальність сторін та свободу в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості як одну із загальних засад кримінального провадження, водночас у нормативній дефініції поняття слідчого, закріпленій в пункті 17 частини 1 статті 3

КПК України, міститься вказівка на здійснення ним досудового розслідування кримінальних правопорушень. Окрім того, закріплюючи нормативний зміст законності як загальної засади кримінального провадження, законодавець у частині 2 статті 9 КПК України покладає на слідчого обов'язок всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень [1]. Такий підхід законодавця дозволяє констатувати, що кримінальна процесуальна функція слідчого полягає у здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень шляхом усебічного, повного та неупередженого дослідження обставини кримінального провадження.

Наступним елементом процесуального статусу слідчого є його процесуальна компетенція. До визначення поняття кримінальної процесуальної компетенції звертається Л. Лобойко, який розглядає її як «покладений кримінальним процесуальним законом на органи дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду обсяг публічних справ у сфері вирішення кримінально-правових конфліктів, що виникають у суспільстві» [5, с. 25]. За такого розуміння процесуальна компетенція слідчого визначається правилами підслідності кримінальних проваджень як сукупності ознак, які вказують на можливість здійснення досудового розслідування тих або інших кримінальних правопорушень слідчими конкретних органів досудового розслідування (стаття 216 КПК України).

Процесуальній компетенції слідчого притаманна низка особливостей, на що звертається увага в доктрині кримінального процесу. Так, М. Цуцкірідзе відзначає, що «кримінальна процесуальна компетенція слідчих обмежується конкретним кримінальним провадженням, а також повноваженнями інших посадових осіб органів досудового розслідування, прокурора; межі кримінальної процесуальної

компетенції слідчого встановлюються процесуальними строками; затвердження і погодження вищими посадовими особами процесуальних рішень слідчих є проявом не обмеження, а розподілу кримінальної процесуальної компетенції між ними» [6, с. 73].

У структурі компетенції слідчого традиційно виокремлюють два елементи – предмет його відання та сукупність наданих йому повноважень. Як вказує О. Лисецький, «компетенція слідчого містить: 1) сукупність прав та обов'язків слідчого, регламентованих нормами правових актів; 2) сферу суспільних відносин, на яку спрямована діяльність слідчого, тобто середовище реалізації власних прав та обов'язків (предмет відання або підслідність)» [2, с. 121].

Предмет відання слідчого відображає об'єкт, на який ним здійснюється вплив у ході здійснення процесуальної діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень та який підлягає визначенню з урахуванням підслідності кримінальних проваджень. Як уважає М. Городецька, «предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням злочином, які підлягають законному впливу під час здійснення слідчим притаманної йому кримінальної процесуальної функції» [7, с. 50].

Процесуальні повноваження слідчого являють собою систему передбачених нормами кримінального процесуального закону прав та обов'язків, які покладені на відповідних службових осіб органів досудового розслідування, уповноважених у межах їх компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, мають владний характер, спрямовані на виконання завдань кримінального провадження та здійснюються в порядку, передбаченому КПК України. Загалом їх система визначена в частині 2 статті 40 КПК України, відповідно до якої слідчий уповноважений: 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом; 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом; 3) доручати проведення слідчих (розшукових)

дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; 6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; 7) ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 цього Кодексу; 8) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом [1]. Водночас наведений перелік процесуальних повноважень є відкритим, оскільки законодавець у нормах кримінального процесуального закону, присвячених зокрема врегулюванню процесуального порядку проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виокремлює також інші процесуальні повноваження слідчого. Окрім того, низка процесуальних повноважень слідчого, зокрема стосовно проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зберігання речових доказів, порядку взаємодії з прокурором, оперативними працівниками тощо, конкретизується в підзаконних і відомчих нормативно-правових актах [8; 9; 10].

До структури процесуального статусу слідчого належать процесуальні гарантії його діяльності. У контексті дослідження процесуальних гарантій діяльності слідчого Державного бюро розслідувань, Т. Заставний вказує, що вони «становлять правову систему прав та обов'язків, яка має внутрішню єдність спрямовану на захист процесуальної самостійності та незалежності, як системи нормативно врегульованих умов і засобів, що забезпечують можливість безперешкодного виконання таким суб'єктом сторони обвинувачення своїх повноважень відповідно до вимог закону та внутрішнього пере-

конання в ході провадження досудового слідства у кримінальних провадженнях щодо злочинів вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище та запобігання вчиненню нових» [11, с. 159]. Процесуальні гарантії діяльності слідчого закріплені нормами кримінального процесуального закону та відображають систему засобів забезпечення реалізації покладеної на нього кримінальної процесуальної функції та виконання наданих йому процесуальних повноважень. Такими гарантіями, зокрема, є: самостійність слідчого в його процесуальній діяльності; незалежність слідчого та заборона втручання в його процесуальну діяльність; владний характер процесуальних повноважень слідчого та їх забезпечення за рахунок можливості застосування процесуального примусу; обов'язковість законних вимог і процесуальних рішень слідчого для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та інших фізичних осіб; можливість оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора та ухвал слідчого судді у випадках, передбачених КПК України, тощо.

Наступним елементом структури процесуального статусу слідчого є його відповідальність, наявність якої, на думку В. Сидорчука, «дозволяє визначити ступінь убезпечення державою суспільства від можливих зловживань слідчих своїми повноваженнями, а також належного виконання покладених на них повноважень, функції і завдань» [3, с. 164]. Юридична відповідальність, як відзначає Л. Каленіченко, «виражається в обов'язку зазнати конкретного виду і міри позбавлення благ особистого, майнового, організаційного характеру» [12, с. 16]. Тобто відповідальність слідчого як елемент його процесуального статусу полягає в його обов'язку зазнати обмежень прав і можливостей внаслідок вчинення того або іншого правопорушення.

Законодавець у нормах кримінального процесуального закону вказує на можливість притягнення слідчого до відповідальності поза конкретизацією її форм. Так, відповідно до частини 1 статті 40

КПК України слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій [1]. Аналізуючи наведену норму, А. Рева вказує, що в ній «правильно відзначається, що «слідчий несе відповідальність лише за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій», тобто не за обвинувачення, захист, вирішення справи, а винятково за всебічне, повне й неупереджене розслідування злочину» [13, с. 159]. Водночас залежно від виду вчиненого слідчим правопорушення він може бути притягнутий до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової або кримінальної процесуальної відповідальності.

Висновки. Структура процесуального статусу слідчого відображає систему елементів, які характеризують його зміст і підлягають застосуванню в ході визначення поняття цієї правової категорії. У структурі процесуального статусу слідчого доречно виокремлювати такі елементи: 1) виконувати ним кримінальну процесуальну функцію як напрям його діяльності, що відображає її функціональне спрямування на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень шляхом всебічного, повного та неупередженого дослідження обставини кримінального провадження; 2) процесуальну компетенцію слідчого, що складається з: а) предмета його відання як об'єкта, на який ним здійснюється вплив у ході здійснення процесуальної діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень та який підлягає визначенню з урахуванням підслідності кримінальних проваджень; б) процесуальних повноважень як системи передбачених нормами кримінального процесуального закону прав та обов'язків, які покладені на відповідних службових осіб органів досудового розслідування, уповноважених в межах їх компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, мають владний характер, спрямовані на виконання завдань кримінального провадження та здійснюються в порядку, передбаченому КПК України; 3) процесуальні гарантії діяльності слідчого як систему засобів забезпечення реалізації покладеної на нього кримінальної процесуальної

функції та виконання наданих йому процесуальних повноважень; 4) відповідальність слідчого як його обов'язок зазнати обмежень прав і можливостей внаслідок вчинення певного правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Київ, 2018. 220 с.
3. Сидорчук В.В. Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини: дис. ... д-ра філософії: 081 – Право. Одеса, 2022. 244 с.
4. Глов'юк І. В. Кримінальнопроцесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу 2012 р.: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 712 с.
5. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна компетенція. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2006. 188 с.
6. Цуцкірідзе М.С. Межі кримінальної процесуальної компетенції слідчого. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 68-75.
7. Городецька М.С. Предмет відання у кримінальному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Кропивницький, 2023. 527 с.
8. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-p>.
9. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.
10. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. № 575 і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 31.07.2017 р. за № 937/30805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.
11. Заставний Т.Ю. Процесуальні гарантії діяльності слідчого Державного бюро розслідувань. *Юридична наука*. 2020. № 12. С. 153-161.
12. Каленіченко Л.І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. *Держави та регіони*. Серія: Право. 2020. № 1. Том 1. С. 12-17.
13. Рева А.А. Функція слідчого в кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2014. Вип. 2. С. 153-160.

Vorobei P. A., Kovalchuk S. O., Miroshnychenko S. S. Structure of the procedural status of the investigator

The relevance of the article is due to the fact that despite the importance of theoretical studies of the investigator's procedural status, the need for further research of some of its issues, in particular, the structure of the investigator's procedural status, due to the ambiguity of its doctrinal understanding, draws attention to the need for further research of its individual issues, in particular, the structure of the investigator's procedural status. The relevance of this issue has led to the aim of the article to structure the procedural status of an investigator based on the provisions of the criminal procedure law, other legal acts and doctrinal approaches. The author points out the distinction between the procedural and administrative and legal status of an investigator. The author reveals the doctrinal approaches to determining the structure of the procedural status of an investigator and draws attention to their inherent shortcomings. The author reveals the content of the criminal

---

procedural function of an investigator as a direction of his activity which reflects its functional focus on pre-trial investigation of criminal offenses through a comprehensive, complete and impartial investigation of the circumstances of criminal proceedings. The author establishes that the procedural competence of an investigator consists of two elements: the subject matter of his jurisdiction and procedural powers. The author reveals the concepts of the investigator's subject matter and procedural powers, provides a list of procedural powers and points out that they are not exhaustively enshrined in part 2 of Article 40 of the CPC of Ukraine. The author examines the procedural guarantees of the investigator's activities as a system of means to ensure the implementation of the criminal procedural function assigned to him and the exercise of the procedural powers granted to him. The author characterizes the investigator's liability as his obligation to suffer restrictions of rights and opportunities as a result of committing an offense. Based on the results of the study, the author substantiates the expediency of allocating the following elements in the structure of the investigator's procedural status: 1) criminal procedural function performed by him; 2) procedural competence of an investigator; 3) guarantees of his procedural activity; 4) investigator's liability.

Key words: *investigator, legal status, procedural status, procedural function, competence, subject matter of jurisdiction, powers, procedural powers, guarantees, liability, participants to criminal proceedings.*